

Elçin Fərhad oğlu Osmanov
Bakı, Azərbaycan
osman.elchin@gmail.com

AZƏRBAYCANDA ƏLVERİŞLİ BİZNES MÜHİTİNİN TƏMİN OLUNMASI VƏ BİZNESİN İDARƏ OLUNMASININ KONSEPTUAL ƏSASLARI

Xülasə

Azərbaycan dövlətinin ən mühüm məqsədlərindən biri Avropa strukturlarına inteqrasiya etməkdən ibarətdir. Buradan da əlverişli igüzər mühitin həyati vacib kəsb etməsi meydana çıxır. Bu gün Azərbaycanın əsas vəzifələrindən biri investisiyaların diqqətini qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəltməkdən, eləcə də kiçik və orta sahibkarlarla transmilli korporasiyalar arasında franşiz və kooperasiya əlaqələrini inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Ötən illərdə biznes və investisiya mühitinin davamlı olaraq yaxşılaşdırılması, bu sahədə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, inzibati prosedurların sadələşdirilməsi, səmərəli fəaliyyət göstərən dövlət dəstəyi, o cümlədən vergi güzəştlərinin tətbiqi, subsidiyaların verilməsi, aqrolizinq xidmətlərinin şəbəkəsinin genişləndirilməsi öz bəhrəsini verib. Məqalədə Azərbaycanda biznes mühitinin təşkil olunmasının konseptual əsasları və Biznes mühitinin yaradılması ilə bağlı dövlətin apardığı prioritet istiqamətlər göstərilmişdir.

Açar sözlər: *sahibkarlıq, inkişaf, innovasiya, biznes mühiti, idarəetmə, infrastruktur*

Conceptual Framework for Ensuring a Better Business Environment and Business Management in Azerbaijan Summary

One of the most important goals of Azerbaijan is to integrate into European structures. It also emerges that a favorable climate environment is vital. One of the main objectives of Azerbaijan today is to direct investment to the development of the non-oil sector, as well as to develop franchise and cooperative relationships between SMEs and transnational corporations. Over the past years, the business and investment climate has been steadily improving, improving the legislative framework in this area, simplifying administrative procedures, effective government support, including tax benefits, subsidies, and expanding agro-financing. The article outlines the conceptual framework for the establishment of the business environment in Azerbaijan and the government's priorities for establishing the business environment.

Key words: *entrepreneurship, development, innovation, business environment, management, infrastructure*

Giriş

«Biznes» sözü dünyanın bütün ölkələrində istifadə olunur. Gəlir gətirən fəaliyyət və bu fəaliyyətlə məşğul olan insanlar müxtəlif ölkələrdə müxtəlif cür adlandırılır. İstənilən biznesin müəssisə şəklində öz iqtisadi-təşkilati forması olur. Müəssisə oxşar mühitdən bazarda ayrılmağa cəhd edərək firma adı və atributları şəklində öz fərqli cəhətlərini yaradır. Burada biznes anlayışı genişdir: biznesə təkcə fəaliyyət prosesi kimi deyil, həm də mülkiyyət obyekti kimi baxılır, hansı ki, satmaq, girov qoymaq, sığortalamaq, vəsiyyət etmək olar. Bu halda biznes saziş, əmtəə obyektinə çevrilir.

Biznes anlayışı genişdir: biznesə təkcə fəaliyyət prosesi kimi deyil, həm də mülkiyyət obyekti kimi baxılır, hansı ki, satmaq, girov qoymaq, sığortalamaq, vəsiyyət etmək olar. Biznes ticarət-istehsal-ticarət sxemi üzrə əmtəənin son istehlakçıya çatdırılması ilə əlaqədar həyata keçirilən fəaliyyətdir. Deməli, biznes təkcə kommersiya fəaliyyəti deyil, həm də istehsal sferasında həyata keçirilən fəaliyyət növüdür.

Azərbaycanın milli iqtisadiyyatının bazar prinsipləri əsasında formalaşması həlli vacib olan problemlər sırasında biznesin inkişaf etdirilməsini ön plana çəkir. Bu isə aşağıdakılarla şərtlənir: birincisi, inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən aydın olduğu kimi, müasir biznes, sahibkarlıq rəqabət şəraitində bazar subyektlərinin istehsal təsərrüfat fəaliyyətinə xas olan əlamətdir; ikincisi, ölkə iqtisadiyyatının qarşısında duran vəzifələrin mürəkkəbliyi, regionların sosial-iqtisadi inkişatının sürətləndirilməsi; üçüncüsü, praktiki olaraq istehsalın bütün elementlərinin təkmilləşdirilməsinin, yeni təsərrüfat davranış stiline mənimsənilməsinin zəruriliyi.

Biznes - istehlakçıların tələbatının ödənilməsi və mənfəətin (gəlirin) əldə edilməsi məqsədilə təşəbbüskar insanlar arasında işgüzar münasibətlərin məcmusudur. Biznes və onun mühüm istiqaməti olan sahibkarlıq fəaliyyəti bazar iqtisadiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsidir, iqtisadi artım tempini, ümumi daxili məhsulun strukturunu və keyfiyyətini müəyyən edir. Biznesin inkişafı demokratik prinsiplərə və azad bazar münasibətlərinə əsaslanan milli iqtisadiyyatın formalaşması və davamlı inkişafına kömək edir. Belə ki,

müasir biznesin sürətli inkişafı sayəsində Azərbaycan iqtisadiyyatında qeyri-dövlət sektoru aparıcı mövqeyə çıxmış, yəni ümumi daxili məhsulda onun payı 81 faizə çatmışdır. Biznesin məqsədi — müəssisənin uzun müddət öz fəaliyyətində cəhd etdiyi son nəticədir. Biznesin məqsədi onun xarakterindən, inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq müxtəlif ola bilər .

Əsas hissə

Azərbaycanın iqtisadi strategiyasının prioritet istiqamətlərindən biri sahibkarlığın inkişafı, əlverişli biznes mühitinin təmin olunmasıdır. Odur ki, Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafına xüsusi diqqət göstərilir, sistemli və kompleks tədbirlər həyata keçirilir. Dünyanın qabaqcıl dövlətlərinin əsas inkişaf tendensiyalarına müvafiq olaraq ölkədə iqtisadiyyatın informasiyaya, biliyə, İKT-yə, texnologiyaya, innovasiyaya əsaslanaraq inkişaf etdirilməsinin zəruriliyi müxtəlif aspektlərdə elmi cəhətdən əsaslandırılmışdır.

Ölkəmizdə elan olunanyeni iqtisadi siyasətin da prioritetlərindən biri biznes mühitinin inkişafı, iqtisadiyyata sərmayə qoyuluşunun stimullaşdırılmasıdır. Çünki məhz bu qeyri-neft sektorunun inkişafında, iqtisadiyyatın ixrac imkanlarının artırılmasında xüsusilə mühüm əhəmiyyət kəsb edən faktordur. Odur ki, ilin əvvəlindən həyata keçirilən islahatlarda biznes mühitinin inkişafı ilə bağlı məqamlar da öz əksini tapıb. Belə ki, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamalar dayandırılıb, lisenziyalaşdırma sistemi təkmilləşdirilib, investisiyaların təşviqi və qeyri-neft məhsullarının ixracının stimullaşdırılması sahəsində mühüm qərarlar qəbul edilib. Atılmış addımlar özəl bölmənin inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, biznes və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyır.

İqtisadiyyatın inkişafının innovasiya mərhələsinin əsas hədəfi milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliyi yüksəldilməsinə və dünya təsərrüfat sisteminə səmərəli inteqrasiyasına nail olmaqla, uzunmüddətli perspektivə ölkədə dinamik sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etməkdən ibarətdir. Bunlara ölkənin malik olduğu iqtisadi potensialın gücləndirilməsi və bu potensialın kompleks şəkildə səmərəli reallaşdırılması, o cümlədən qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi (neftdən asılı olmayan güclü Azərbaycan iqtisadiyyatının formalaşdırılması), hər bir regionun malik olduğu potensialdan tam və səmərəli istifadə olunması və onların inkişafının tarazlaşdırılması, çoxlu sayda yeni iş yerlərinin açılmasına şərait yaradılması, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, sosial xidmətlərin həcmnin, keyfiyyətinin və ünvanlılığının əhəmiyyətli dərəcədə artırılması, yoxsulluğun azaldılması kimi vəzifələri aid etmək olar [5, s. 64].

Biznes mühitinin formalaşdırılması eləcə də sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsi və dövlət dəstəyinin artırılması üçün dövlət bir sıra zəruri iqtisadi siyasətlər həyata keçirməlidir. Bu cür siyasətlər investisiya mühitinin xeyli yaxşılaşması və müəssisələrin uğur əldə etmələri üçün maksimal imkanlar yaradır. Azərbaycanda dövlətin iqtisadi siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri olan biznes mühitinin inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə zəruri islahatlar həyata keçirilmişdir. Bu islahatların əsas məqsədləri dövlətlə sahibkarlar arasındakı münasibətlərin inkişaf etdirilməsi, siyasi və sosial sabillik, iqtisadi siyasətin proqnozlaşdırıla bilməsi, korrupsiyanın ləğvi tədbirləri, gömrük prosedurları, biznes mühitində baş verən və sahibkarların fəaliyyətinə süni müdaxilələrin aradan qaldırılması, sahibkarlara dövlət dəstəyinin təşviqi, elektron hökumət xidmətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsidir.

Bu istiqamətdə çox mühüm addımlar da atılmışdır. Buna misal olaraq qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, dövlət büdcəsindən sahibkarların fəaliyyətinə əngəl olan süni müdaxilələrin aradan qaldırılması, dövlət büdcəsindən kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə ayrılmış vəsaitlərin həcmnin artırılması, inzibati prosedurların sadələşdirilməsi, sahibkarlara lisenziyaların müddətsiz verilməsi, vergi güzəştlərinin tətbiqi, sahibkarlıq subyektlərinin qeydiyyatının sadələşdirilib “bir pəncərə” prinsipi əsasında elektron qaydada aparılması, inhisarçılıq fəaliyyətinin qarşısının alınması, maliyyə dəstəklərinin göstərilməsi və s. [8, s. 29]

Əlverişli biznes mühitinin formalaşdırılmasında əhəmiyyətli siyasətlərdən biri də dövlətin vergi siyasətidir. Ölkəmizdə sahibkarlıq subyektlərinin vergi ödənişlərinin aparılmasını asanlaşdıran mühüm islahatlar həyata keçirilmişdir. Azərbaycanda aparılan vergi siyasətinin əsas istiqamətləri kiçik və orta sahibkarlara əhəmiyyətli vergi güzəştlərinin tətbiq olunması, özəl sektorda fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün vergi yükünün azaldılması, vergi ödənişlərində şəffaflığı artırmaqla sahibkarlıq subyektləri ilə vergi orqanları arasındakı inamı artırmaq, biznes fəaliyyəti üçün əlverişli bir şəraitin yaradılması və son nəticədə isə mövcud iqtisadi potensialın artırılması və əhalinin maddi rifahının yüksəldilməsidir.

Praktikada dövlət vergi siyasətini müxtəlif vergi mexanizmləri vasitəsilə həyata keçirir. Vergilər ümumiyyətlə, dövlət gəlirləri artımının əsas amillərindən biridir. Gəlirlər isə hökumətlərin həyata keçirdiyi məqsədyönlü əməliyyatların maliyyələşdirməsi, eləcə də vətəndaşların təhlükəsizliyi və digər zəruri xidmətlərin təmin edilməsi üçün olduqca vacibdir. Bununla belə, ayrı-seçkiliyə yol verən, qeyri-səmərəli və ağır vergiqoyma siyasəti vergi ödəyicilərinin könüllü olaraq vergiləri ödəməsinə maneələr törədə bilər. Bu isə